

Janusz Ostrowski^{1, 2}, Andrzej Oko³, Bolesław Rutkowski^{2, 4}¹Zakład Historii Medycyny, Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego, Warszawa²Sekcja Historyczna Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego³Katedra i Klinika Nefrologii, Transplantologii i Chorób Wewnętrznych, Uniwersytet Medyczny, Poznań⁴Katedra i Klinika Nefrologii, Transplantologii i Chorób Wewnętrznych, Gdański Uniwersytet Medyczny

Poczet Członków Honorowych Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego. Część XXXI — Profesor Andrzej Wojtczak

Honorary Members of the Polish Society of Nephrology. Part XXXI — Professor Andrzej Wojtczak

ABSTRACT

We are pleased to deliver another paper in the series presenting the honorary members of the Polish Society of Nephrology. To date, we have depicted the figures of 30 individuals enjoying this remarkable title with professor Krzysztof Marczewski, the renowned Lublin-based nephrologist and specialist in many other fields, as the latest one. Today, it is our enormous pleasure to give you professor Andrzej Wojtczak. Although for several years not directly linked to nephrology, he had no small impact on the development of this medical field in Poland. His professional career began at the 2nd Clinic of Internal Medicine at the Medical Academy in Poznań headed by prof. Jan Roguski. This was where the first Polish haemodialysis was performed in 1958 and A. Wojtczak's doctoral dis-

sertation and habilitation thesis concerned precisely nephrology. However, it was the issue of public health that took over the second part of his abundant professional life. It was during that period that he held the position of Deputy Health and Welfare Minister or Director of the School of Public Health at the Centre of Postgraduate Medical Education. His activities frequently transgressed national borders as it was when he worked for the World Health Organisation. Professor Andrzej Wojtczak received the title and diploma of the Honorary Member of the Polish Society of Nephrology during the 13th Congress of the Society in Poznań on 30th May 2019, which was one year before his death in May 2020.

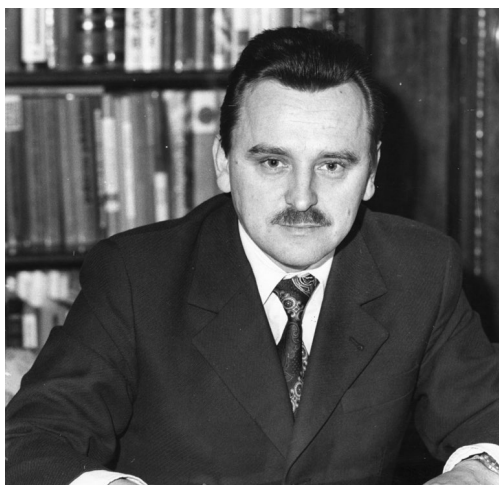
Forum Nefrol 2020, vol 13, no 3, 170–175**Key words: Polish Society of Nephrology, honorary members, history of nephrology**

Autorzy obecnego opracowania od ponad 7 lat przedstawiają na łamach „Forum Nefrologicznego” (FN) biogramy osób, które wniosły istotny, wybitny wkład w rozwój nefrologii i Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego (PTN) i otrzymały tytuł członka honorowego, najwyższe wyróżnienie, jakim dysponuje Towarzystwo. W swojej 37-letniej historii PTN przyznało już ponad 80 takich tytułów. W serii publikacji, którą kontynuujemy już blisko 8 lat, zaprezentowano dotąd 30 członków hono-

wych PTN. W ostatnim numerze FN przedstawiona została postać znanego lubelskiego nefrologa, profesora Krzysztofa Marczewskiego [1]. W tym numerze bohaterem będzie rozpoczynający swoją karierę zawodową w II Klinice Chorób Wewnętrznych Akademii Medycznej w Poznaniu Profesor Andrzej Wojtczak, który pierwszą część swojej zawodowej aktywności poświęcił nefrologii, a drugą — dłuższą — zdrowiu publicznemu. W obu dyscyplinach osiągnął bardzo duże sukcesy, także na arenie

Adres do korespondencji:

dr hab. Janusz Ostrowski, prof. CMKP
Centrum Medyczne
Kształcenia Podyplomowego
Zakład Historii Medycyny
ul. Kleczewska 61/63, 01–826 Warszawa
tel.: 54 412 96 00, faks: 54 412 96 10
e-mail: janusz.ostrowski@cmkp.edu.pl

Rycina 1. Profesor Andrzej Wojtczak (dzięki uprzejmości Pani Krystyny Wojtczak)

międzynarodowej, i zdecydowanie warto je przypomnieć szerszemu gremium członków PTN, a także czytelnikom FN.

Andrzej Maciej Wojtczak urodził się 11 grudnia 1933 roku w Bielsku-Białej. Ojcem przyszłego profesora był Józef Wojtczak, lekarz, a matką — Maria Wanda z domu Wolska. Maturę zdał i świadectwo dojrzałości otrzymał w Śremie. Drogę swojej kariery medycznej rozpoczął na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Poznaniu, gdzie w 1955 roku otrzymał dyplom lekarza z wyróżnieniem. Bezpośrednio po studiach podjął pracę asystenta w II Klinice Chorób Wewnętrznych AM w Poznaniu, kierowanej przez prof. Jana Roguskiego. Jednak jeszcze w czasie studiów, od 1953 roku uczestniczył w pracach Kliniki jako członek Studenckiego Koła Naukowego, a od 1954 roku jako stypendysta Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej. Już w roku 1957 uzyskał I stopień, a w 1960 — II stopień specjalizacji w zakresie chorób wewnętrznych. Jak wiadomo, w Klinice kierowanej przez prof. Jana Roguskiego zespół kierowany przez dr. Kazimierza Bączyka przeprowadził w listopadzie 1958 roku pierwszą hemodializę w Polsce. Członkiem tego zespołu była przyszła żona Profesora Wojtczaka, pielęgniarka Krystyna Cichończyk. W 1962 roku Profesor zorganizował Poradnię Chorób Nerek w Miejskiej Przychodni Specjalistycznej, mającej zasięg ponadwojewódzki i obejmującej opieką kilka tysięcy pacjentów z chorobami układu moczowego (ryc. 1–3) [2].

Na przełomie lat 50. i 60. ubiegłego stulecia odbył staże naukowe w znakomitych nefrologicznych ośrodkach w Europie i w Stanach Zjednoczonych. W 1958 roku przebywał na

6-tygodniowym szkoleniu w Instytucie Kardiologii w czeskiej Pradze, gdzie w zespole doc. Jana Broda prowadził badania dotyczące znaczenia nerek w powstawaniu nadciśnienia tętniczego. Zapoznawał się także z badaniami eksperymentalnymi na zwierzętach nad mechanizmem nerkowym nadciśnienia tętniczego. W tym samym roku otrzymał od Fundacji Rockefellera roczne stypendium naukowe i przebywał m.in. w laboratorium Sekcji Chemii Klinicznej i Nefrologii Szpitala Uniwersyteckiego w Filadelfii w Stanach Zjednoczonych. Uczestniczył tam w badaniach doświadczalnych na zwierzętach, dotyczących aspektów czynności nerek po podaniu środków moczopędnych (Lasix, Aldactone), jak również w zabiegach dializy pozaustrojowej i w przy-

▶▶Drogę swojej kariery medycznej rozpoczął na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Poznaniu, gdzie w 1955 roku otrzymał dyplom lekarza z wyróżnieniem◀◀

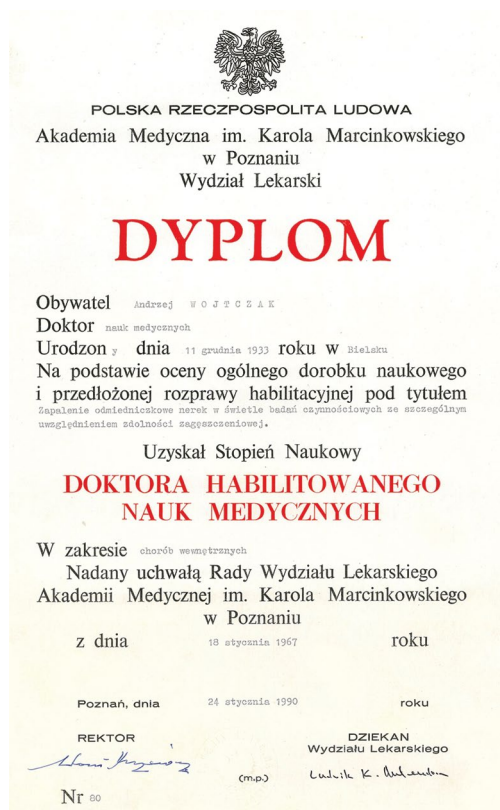

Rycina 2. Dyplom lekarza Andrzeja Wojtczaka (dzięki uprzejmości Pani Krystyny Wojtczak)

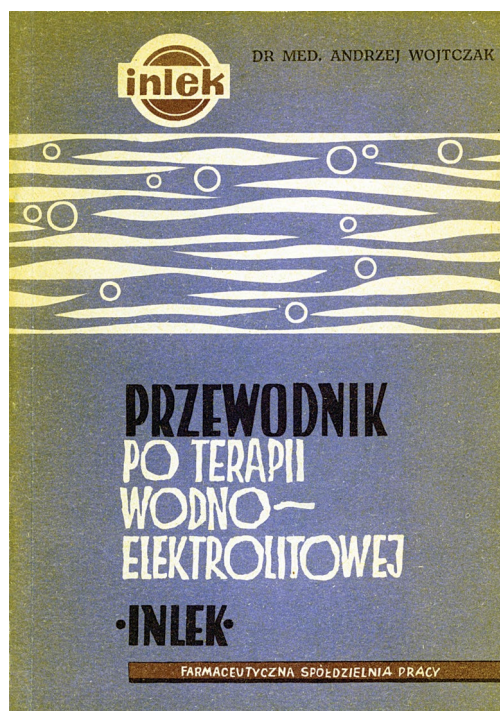

Rycina 3. Zespół II Kliniki Chorób Wewnętrznych Akademii Medycznej w Poznaniu. Profesor Andrzej Wojtczak — piąty od prawej strony (dzięki uprzejmości Pani Krystyny Wojtczak)

▶▶Odwiedził też 12 innych ośrodków nefrologicznych, w tym gościł na Uniwersytecie w Dallas u Donalda Seldina i Floyda Rectora, a także w ośrodku transplantacji nerek w Bostonie u słynnych Johna Putnama Merrilla i Josepha Edwarda Murraya◀◀

Rycina 4. Dyplom doktora habilitowanego (dzięki uprzejmości Pani Krystyny Wojtczak)

Rycina 5. Okładka publikacji *Przewodnik po terapii wodno-elektrolitowej* z 1964 roku

gotowaniach do przeszczepienia nerki oraz w prowadzeniu po przeszczepieniu. Odwiedził

też 12 innych ośrodków nefrologicznych, w tym gościł na Uniwersytecie w Dallas u Donalda Seldina i Floyda Rectora, a także w ośrodku transplantacji nerek w Bostonie u słynnych Johna Putnama Merrilla i Josepha Edwarda Murraya (który w 1990 roku otrzymał Nagrodę Nobla w dziedzinie fizjologii i medycyny). Po powrocie uzyskał w 1962 roku stopień doktora nauk medycznych za pracę *Znaczenie kliniczne oceny zaburzeń równowagi kwasowo-zasadowej*, a w styczniu 1967 roku stopień naukowy doktora habilitowanego na podstawie pracy zatytułowanej *Zapalenie odmiedniczkowe nerek w świetle badań czynnościowych*. Od sierpnia 1965 do października 1966 roku przebywał ponownie w Stanach Zjednoczonych w Szpitalu Uniwersyteckim w Filadelfii, tym razem na zaproszenie prof. Elkontona. W trakcie prowadzonych tam badań stwierdził istnienie czynnego transportu w nefronach psów. Owocem tego pobytu były liczne prace, m.in. *Uphill transport gradient for urea in kidney: effect of certain inhibitors*, opublikowana w 1967 roku w „The Journal of Clinical Investigation”. Współpraca z prof. Elkontonem i jego współpracownikami ukształtowała ostatecznie zainteresowania naukowe i kliniczne naszego bohatera [3, 4].

W kwietniu 1970 roku Andrzej Wojtczak został kierownikiem Kliniki Nefrologii Instytutu Chorób Wewnętrznych macierzystej uczelni. Jednak już w lutym 1972 roku został powołany na stanowisko dyrektora Departamentu Szkolnictwa Medycznego i Nauki w Ministerstwie Zdrowia i Opieki Społecznej (MZiOŚ), sprawując także funkcję kierownika Kliniki Chorób Wewnętrznych w Instytucie Gruźlicy i Chorób Płuc w Warszawie. W tym samym roku uzyskał tytuł naukowy profesora nauk medycznych, nadany uchwałą Rady Państwa z 14 września, podpisaną przez Przewodniczącego Rady Państwa Henryka Jabłońskiego. W latach 1974–1978 pełnił jeszcze funkcję konsultanta naukowego w Klinice Nefrologii Akademii Medycznej w Lublinie, współorganizując tamtejszy ośrodek dializoterapii. W okresie pracy klinicznej Profesor Andrzej Wojtczak był promotorem doktoratów przyszłych wybitnych nefrologów i profesorów — w Poznaniu Stanisława Czekalskiego i Macieja Krzymańskiego, a w Lublinie był także opiekunem habilitacji kolejnych uznanych profesorów i nefrologów, Andrzeja Książka i Lucyny Janickiej (ryc. 4, 5).

Nominacja ministerialna zapoczątkowała zainteresowanie Profesora tematami związanymi ze zdrowiem publicznym. W latach 1978–1986 pracował w Biurze Regional-

nym Światowej Organizacji Zdrowia (WHO, *World Health Organization*) w Kopenhadze, a następnie został kierownikiem Zakładu Międzynarodowych Problemów Zdrowia w Centrum Medycznym Kształcenia Podyplomowego (CMKP) w Warszawie. Podczas rozmów „okrągłego stołu” w 1989 roku kierował pracami podzespołu ds. zdrowia ze strony koalicyjno-rządowej. W latach 1989–1991 w rządzie premiera Tadeusza Mazowieckiego był podsekretarzem stanu w MZiOS. W 1991 roku powrócił do pracy w CMKP i został dyrektorem Szkoły Zdrowia Publicznego. W 1996 roku Dyrektor Generalny WHO dr Hiroshi Nakajima powołał Profesora Wojtczaka na członka sekretariatu Kwatery Głównej WHO w Genewie, powierzając mu zadanie zorganizowania i kierowania Centrum Badań nad Zdrowiem WHO w Kobe w Japonii. W 1997 roku Professor zorganizował 3 konferencje międzynarodowe nt. starzenia się społeczeństw świata pod auspicjami Sekretarza Generalnego WHO Kofi Annana. W latach 1999–2002 pełnił funkcję dyrektora Instytutu Międzynarodowych Problemów Kształcenia Medycznego w Nowym Jorku. W 2006 roku podjął pracę w obecnym *Collegium Mazovia* Innowacyjna Szkoła Wyższa w Siedlcach. Wymienione stanowiska to tylko część z tych, jakie piastował Professor. Jego praca w WHO, ze względu na szeroki charakter i zakres inny niż nefrologia, wymaga osobnego opracowania (ryc. 6, 7).

Professor Andrzej Wojtczak był autorem bądź współautorem ponad 500 publikacji w renomowanych polskich i zagranicznych czasopismach medycznych, dotyczących głównie zaburzeń równowagi kwasowo-zasadowej i elektrolitowej, nefrologii klinicznej, leczenia nerkozastępczego, a także zdrowia publicznego. Był także autorem wielu rozdziałów w podręcznikach, takich jak *Choroby wewnętrzne* i *Diagnostyka chorób wewnętrznych* pod redakcją Edwarda Szczeklika czy *Dietetyka kliniczna* pod redakcją Jana Hasika. Sam był redaktorem naukowym wydania 3-tomowego podręcznika *Choroby wewnętrzne* (1981, 1995), z którego korzystała ogromna liczba lekarzy przygotowujących się do egzaminu specjalizacyjnego z chorób wewnętrznych, *Przewodnika po terapii wodno-elektrolitowej* (1964), *Vademecum terapii wodno-elektrolitowej* (1977), a także *Zdrowie publiczne wyzwaniem dla systemów zdrowia XXI wieku* (2009) i *Zdrowie publiczne. Najważniejsze zagadnienia dla studiujących i zainteresowanych nauką o zdrowiu* (2017) [5, 6].

Rycina 6. Prof. Andrzej Wojtczak jako przedstawiciel WHO (dzięki uprzejmości Pani Krystyny Wojtczak)

Professor Andrzej Wojtczak był członkiem wielu towarzystw naukowych, polskich i zagranicznych. Wśród tych najważniejszych należy wymienić: Warszawskie Towarzystwo Naukowe, Polskie Towarzystwo Lekarskie, Towarzystwo Internistów Polskich i jego Sekcję Nefrologiczną, Komisję Nefrologiczną Polskiej Akademii Nauk (PAN), Komisję Dietetyki i Komitet Terapii Doświadczalnej PAN, Międzynarodowe Towarzystwo Nefrologiczne, Polskie Towarzystwo Zdrowia Publicznego i Medycyny Społecznej. Był również członkiem zespołu ekspertów przy Departamencie

►►W latach 1999–2002 pełnił funkcję dyrektora Instytutu Międzynarodowych Problemów Kształcenia Medycznego w Nowym Jorku◄◄

Rycina 7. Prof. Andrzej Wojtczak (pierwszy z lewej) w czasie otwarcia roku akademickiego w Szkole Zdrowia Publicznego CMKP w październiku 2019 roku (© Agnieszka Żurawska, CMKP)

Rycina 8. Prof. Andrzej Wojtczak otrzymujący dyplom członka honorowego Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego w Poznaniu w 2019 roku (© Janusz Ostrowski)

►►Profesor był wybitnym polskim internistą, nefrologiem, specjalistą zdrowia publicznego, a także uczonym i nauczycielem akademickim◄◄

Szkolnictwa Wyższego i Nauki Ministerstwa Zdrowia, opracowującego program szkolenia studentów medycyny z zakresu chorób wewnętrznych, a także członkiem Rady Naukowej Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego — Państwowego Zakładu Higieny w Warszawie. W wielu z nich przyznano mu członkostwo honorowe. W Polskim Towarzystwie Nefrologicznym otrzymał je w październiku 2019 roku podczas Zjazdu w Poznaniu. Poza krajem otrzymał członkostwo honorowe Polskiego Towarzystwa Medycznego w Chicago, dożywotnie członkostwo Europejskiego Towarzystwa Edukacji Medycznej w Europie, członkostwo honorowe Europejskiego Towarzystwa Zarządzania Ochroną Zdrowia i Europejskiego Towarzystwa Szkół Medycznych oraz godność członka korespondenta Królewskiej Akademii Medycyny Katalonii (ryc. 8) [7].

Za swoje wybitne osiągnięcia naukowe, dydaktyczne i organizacyjne został odznaczony

ny m.in. Krzyżami Komandorskim, Oficerskim i Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, odznaką honorową „Za zasługi dla ochrony zdrowia”, Złotym Medalem za Długoletnią Służbę, a także medalami złotym, srebrnym i brązowym „Za zasługi dla obronności kraju”. Został odznaczony także Medalem im. Antonio Gallego za osiągnięcia w dziedzinie międzynarodowego kształcenia medycznego [8].

Profesor dr hab. n. med. Andrzej Wojtczak zmarł 20 maja 2020 roku. Pozostawił żonę, z którą przeżył wspólnie 60 lat, córkę i syna oraz czterech wnuków. Profesor był wybitnym polskim internistą, nefrologiem, specjalistą zdrowia publicznego, a także uczonym i nauczycielem akademickim. Zajmował wysokie stanowiska rządowe oraz w organizacjach międzynarodowych. Był przy tym człowiekiem niezwykle pogodnym, przyjaznym i lubianym. Profesor Andrzej Wojtczak wniósł wielki, imponujący wkład w rozwój medycyny w Polsce i na świecie, szczególnie w takich jej dziedzinach, jak choroby wewnętrzne, nefrologia kliniczna i zdrowie publiczne. Wraz ze śmiercią Profesora polska nefrologia, polska medycyna i polska nauka utraciły wielkiego lekarza, uczzonego i wybitnego urzędnika polskiego i międzynarodowego.

W dniu 17 czerwca 2020 roku, po uroczystościach pogrzebowych na Cmentarzu Powązkowskim, Profesor Andrzej Wojtczak został pochowany na Cmentarzu Ewangelicko-Reformowanym w Warszawie. W imieniu CMKP, a także w imieniu PTN, którego Profesor był członkiem honorowym, zmarłego pożegnał prof. Ryszard Gellert, Konsultant Krajowy ds. Nefrologii i Członek Zarządu PTN. Podkreślił ogromny wkład Profesora w rozwój nefrologii i dziedziny zdrowia publicznego, podkreślając wielkość i wielowymiarowość postaci naszego wielkiego Kolegi. Głos zabrał także obecny Dyrektor Szkoły Zdrowia Publicznego CMKP i jednocześnie Główny Inspektor Sanitarny naszego kraju, prof. Jarosław Pinkas.

STRESZCZENIE

Niniejsza publikacja jest kontynuacją serii prac, w których autorzy przedstawiają sylwetki członków honorowych Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego. Dotychczas zaprezentowano 30 postaci, które otrzymały ten zaszczytny tytuł. W ostatnim numerze „Forum Nefrologicznego” bohaterem był profesor Krzysztof Marczewski, znany i ceniony lubelski nefrolog, posiadający dodatkowo wiele innych specjalizacji medycznych. Kolejną, 31. postacią w tym cyklu jest Profesor Andrzej Wojtczak, ostatnio niezwiązany z nefrologią, mający jednak ogromny wkład w rozwój tej dyscypliny medycznej w Polsce. Swoją karierę zawodową rozpoczął w II Klinice Chorób Wewnętrznych Akademii Medycznej w Poznaniu, kierowanej przez prof. Jana Roguskiego, gdzie w 1958 roku przepro-

wadzona została pierwsza hemodializa w Polsce, a jego praca doktorska i habilitacja dotyczyły nefrologii. Drugą część swojego bogatego życia zawodowego poświęcił zdrowiu publicznemu. Był Wiceministrem Zdrowia i Opieki Społecznej, Dyrektorem Szkoły Zdrowia Publicznego Centrum Medycznego Kształcenia Podyplomowego, działał też aktywnie w organizacjach o zasięgu ogólnopolskim, w tym w Światowej Organizacji Zdrowia. Profesor Andrzej Wojtczak tytuł i dyplom członka honorowego Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego otrzymał 30 maja 2019 roku w Poznaniu, podczas 13. Zjazdu Towarzystwa, na rok przed swoją śmiercią w maju 2020 roku.

Forum Nefrol 2020, tom 13, nr 3, 170–175

Słowa kluczowe: Polskie Towarzystwo Nefrologiczne, członkowie honorowi, historia nefrologii

1. Ostrowski J., Rutkowski B. Poczet Członków Honorowych Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego. Część XXX — Profesor Krzysztof Marczewski. Forum Nefrol. 2020; 2: 103–106.
2. Wojtczak K. Przekaz ustny (niepublikowany). Warszawa, 29.07.2020.
3. Wojtczak A. Informacje nt. działalności naukowej w okresie pracy w Akademii Medycznej w Poznaniu (materiał niepublikowany). Warszawa 2019.
4. Goldberg M., Wojtczak A. Ramirez M. Uphill transport of urea in the dog kidney: effects of certain inhibitors. J. Clin. Invest. 1967; 3: 388–399.
5. Wojtczak A. Informacje nt. działalności naukowej i organizacyjnej (materiał niepublikowany). Warszawa 2019.
6. Twardowski Z. Z nefrologią przez świat. Autobiografia. Via Medica, Gdańsk 2012.
7. [https://pl.wikipedia.org/wiki/Andrzej_Wojtczak_\(lekarz\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Andrzej_Wojtczak_(lekarz)) (dostęp: 25.05.2020).
8. www.pzh.gov.pl/wspomnienie-profesor-dr-hab-n-med-andrzej-wojtczak/ (dostęp: 1.06.2020).

Piśmiennictwo

